

KIRÁLY GÁBOR¹

Irracionalitás kezdőknek: Élménybeszámoló Dan Ariely „A Beginner’s Guide to Irrational Behavior” című online kurzusáról

Egy nap az apa felhívja a fiát és azt mondja neki: „Harmincévnyi házasság után anyáddal úgy döntöttünk, elválunk”. A fia teljesen kiborul: „Ez borzasztó, ez szörnyű! Kérlek, ne tegyétek! Tudjátok mit? Inkább hazajövök, csak kérlek, még ne döntsetek a dologban. Legalább beszéljünk meg.” Rövid csönd után folytatja: „Várjatok, felhívom a nővéremet is. Holnapután mindketten ott leszünk. Csak várjatok meg, amíg ezt közösen át tudjuk beszélni.” Ezután az apa: „Rendben, fiam, megígérem. Várni fogunk. Várunk holnaputánig, majd leülünk és megbeszéljük.” Az apa ezután lerakja a telefont, és odafordul a feleségéhez: „Drágám, ebben az évben a gyerekek hazajönnek az ünnepekre, ráadásul fizetik a saját útjukat.”

Ez az egyik vicc, amelyikkel Dan Ariely az első előadását kezdi egy Coursera online kurzus keretében. Bár a vicc inkább csak erős közepesnek mondható (ahogy Dan többi előadásnyitói poénja is), de azt jól mutatja, hogy a döntési helyzet, amiben egy adott esetben találjuk magunkat, erősen meghatározza, mit fogunk választani a fennálló alternatívákból. Sőt a helyzet jellemzőinek egészen apró változásai nagy hatással lehetnek a döntéseinkre. A fenti viccben az apa ténylegesen meghatározza a gyermekek döntési terét, Thaler és Sunstein (2011) kifejezésével a választástervezést (*choice architecture*) gyakorolja. A döntések ilyen helyzetfüggő jellemzőjét próbálja többek között megragadni a viselkedés-gazdaságtan, amelynek egyik legismertebb képviselője éppen Ariely.

Úgy is fogalmazhatunk, hogy Dan Ariely a viselkedés-gazdaságtan fenegyereke: mind kísérleteivel, mind írásmódjával, mind előadói stílusával humoros, merész, mondhatni pimasz hangot üt meg a tudományos diskurzusban. Munkája, amely amellet, hogy rendkívül szórakoztató, egyben nagyon tanulságos és informatív is, különösen azok számára, akik érdeklődnek a gazdasági döntések és a viselkedés, a pszichológia és a szociálpszichológia határvillongásai iránt.² Mindezt pedig úgy teljesíti, hogy közben tanulmányai a legrangosabb folyóiratokban jelennek meg.

1 Egyetemi docens, Budapesti Gazdasági Főiskola, Pénzügyi és Számviteli Kar; e-mail: kiraly.gabor@pszfb.bgf.hu.

2 Magyarul is olvasható már az első könyve, a *Kiszámíthatóan irracionális* (2011a). Angolul két további műve jelent meg: *Upside of irrationality* [Az irracionalitás napos oldala – 2010] és *Honestly about (dis)honesty* [Tiszteségesen a tisztesség(telenség)ről – 2012a].

Mivel már több éve követem a szerző munkáit, melyeket gyakran használok fel a tanításhoz is, nagyon örültem, amikor 2014 tavaszán második alkalommal is meghirdette a MOOC³ kurzusát *A Beginner's Guide to Irrational Behavior* címmel.⁴

Mit lehet tudni a kurzusról?

Ariely egy hathetes kurzust dolgozott ki, amely igazából nyolc hetet jelent, hiszen tartalmaz egy a tanfolyamot felvezető és egy levezető hetet is. Míg a felvezető hét (*precourse*) bevezeti a hallgatóságnak a viselkedés-gazdaságtan fő fogalmait és tanulás-módszertani tippeket ad, a levezető hét a kurzus során bemutatott elméletek és kísérleti eredmények alkalmazhatóságát mutatja be a társadalmi és gazdasági életben. A többi héten Ariely az általa legérdekeltebbnek tartott témákat dolgozza fel, bemutatva a velük kapcsolatos elméleteket és az azokat alátámasztó vagy megcáfoló kísérleti eredményeket – elsősorban a saját munkásságából. Ezek a témák időbeli sorrendben haladva a következők: 1. irracionális, 2. a pénz pszichológiája, 3. tisztességtelenség, 4. munka és motiváció, 5. önuralom, 6. érzelem. A szerző által összeállított tanfolyam meglehetősen intenzív: a tananyag – amelynek csak egy részét képezik a kisebb videókra bontott előadások – feldolgozásához a leírás alapján 7–11 óra szükséges hetente.

Tartalmilag mindegyik témát professzionális szinten dolgozta ki a szerző és a mögötte álló csapat. A heti előadások felépítése úgy néz ki, hogy Ariely elsőként általánosságban beszél az adott témáról, majd ezzel kapcsolatban egy-egy konkrét jelenséget fejt ki bővebben. A hét videót pedig, amelyekről lentebb még bővebben is írok, meghívott előadók zárják. A videókat szintén online elérhető (kötelező és ajánlott) irodalmak egészítik ki, amelyek letöltésével a hallgató egy egészen „vaskos tanulmánykötetet” kaphat a viselkedés-gazdaságtan legújabb eredményeivel. A hetet a hallgatók két online teszt – egy az előadásokból, egy az irodalmakból –

3 A MOOC (kiejtése: muk) remek definícióját adja a Nyelv és Tudomány blog: „A MOOC egy angol kifejezésből alkotott mozaikszó: *Massive Open Online Course*, amit magyarra *ingyenes online szabadegyetem*ként lehetne lefordítani, és a neve alapján elég jól be lehet lőni, hogy miről van szó. A MOOC a távoktatás egy formája; olyan nyitott oktatási rendszer, melynek keretében a résztvevők korlátlanul és ingyenesen hozzáférnek online kurzusokhoz. A lehetőség bárki számára nyitott: nem kell hozzá beiratkozni egy adott intézménybe, nincs előzetes regisztráció és létszámkorlát se, ráadásul tandíjat sem kell fizetni. A kurzusok anyagai, a feladatok, a témákkal kapcsolatos viták anyagai mindenki számára hozzáférhetőek.

A MOOC célja egyértelmű: nagyobb tömegek számára kívánja elérhetővé tenni a felsőoktatást. Ahhoz, hogy valaki részt vegyen egy-egy kurzuson, csupán tudásvágyra (motivációra) és önálló tanulási képességre van szükség – amelynek ebben az esetben egy kulcsfontosságú része a digitálisszöveg-értési kompetencia is. Az élethosszig tartó tanulás szellemében tehát bárki bármikor részt vehet a kurzusokon. A kurzusokat jó nevű amerikai egyetemek kínálják az ott tanító vezető tudósok irányítása mellett” (Nyelv és Tudomány 2012).

4 A kurzus rövid leírása és egy bemutatkozó videó a következő címen érhető el: <https://www.coursera.org/course/behavioralecon>.

kitöltésével zárhatják, de egyéb rövid házi dolgozatokat is le kell adni a kurzus teljesítéséhez. Ez utóbbiakat egyébként a többi hallgatótárs értékeli.⁵

A témákról részletesebben is érdemes pár szót ejteni. Számomra a munka és motiváció, valamint az önuralom témák voltak a legizgalmasabbak. Talán azért is, mert az ezekkel kapcsolatos eredmények a leginkább alkalmazhatóak a mindennapi életben és/vagy a tanári gyakorlatban. A többi téma esetében erősebb átfedést éreztem Ariely már megjelent könyveivel (Ariely 2010, 2011a, 2012a), szintén szabadon elérhető TED videóival (Ariely 2009a, 2009b, 2011b, 2012b), így ezek már kevésbé mozgattak meg. Mindazonáltal ez erősen szubjektív nézőpont, hiszen azok számára, akik először találkoznak Ariely kutatásaival és/vagy a viselkedés-gazdaságtan megközelítésével, valószínűleg ezek a témák is újdonságként hatnak.

Érdemes kiemelni, hogy a meghívott előadók által tartott rövid témafelvetések (átlagban 15–20 percesek) is nagyon színvonalasak. A meghívott előadók legtöbb esetben a saját kutatásaikat mutatják be, amelyek legtöbbször jól rímelnek Ariely kísérleteire, még ha gyakran csupán lazán kapcsolódnak a kurzusanyaghoz. Funkciójuk inkább az, hogy kitekintést adjanak a viselkedés-gazdaságtan tágabb kontextusára, és ennek a feladatnak nagyon jól megfelelnek. Olyan témák kerülnek elő bennük, mint a szexualitás gazdaságtana (avagy a szoknyák hossza és a kereslet-kínálat összefüggésének értelmezése az emberi szexualitásra – Kathleen Vohs előadása), a pénzköltés és a boldogság kapcsolata (a pénz ugyanis boldogít, ha nem magunkra, hanem másra költjük – Mike Norton előadása), az orvosi döntések és viselkedés (miért mondanak mást az orvosok a kollégáiknak és mást a pácienseknek és a hozzátartozóiknak – Peter Ubel előadása), vagy az undor, mint érzelem hatása a fogyasztói, gazdasági és politikai döntéseinkre (akik könnyebben undorodnak meg dolgoktól, nagyobb eséllyel találhatóak a politikai paletta konzervatív oldalán – David Pizzaro előadása).⁶

Mindezekon túl Ariely egyik munkatársával még heti fogadóórákat is tartott, amelyek során a kurzusban részt vevő hallgatók kérdéseit beszéltek meg. Ezáltal interaktívabbá és szemé-

5 A teszteteket nem feltétlenül kell kitölteni, hasonlóképpen a dolgozatokat sem kötelező, csak ha valaki igazolást szeretne arról, hogy elvégezte a kurzust. Ha azonban csak követni szeretné az előadásokat, arra is van lehetőség. Az elvégzésről szóló igazolás számos kurzus esetében pénzbe kerül a Coursera rendszerében. Ariely kurzusa eddig ingyenes volt ebben az értelemben is.

6 Kedvenc meghívott előadó a kurzus során egyébként Lalin Alik volt, aki jelenleg posztdoktori ösztöndíjas kutató a Duke Egyetemen. Motivációról szóló előadásában többek között bemutat egy vizsgálatot, amelynek eredményei alátámasztották, hogy akik belsőleg motiváltak a munka elvégzésével kapcsolatban (például akik munkájukban az örömet vagy a személyes fejlődés élményét keresik és találják meg), azok kreatívabbak a munkájuk során, mint a külsőleg motiváltak (például akiket elsősorban a pénzszerzés vágya motivál). Ez természetesen egybevág az eddigi kutatási eredményekkel. A kutatás újdonsága, hogy a dolgozók között talált egy különösen kreatív csoportot. Ezt a csoportot egyaránt jellemezte a belső motiváció és annak a vágya, hogy másoknak segíthessenek. Ez magyarázza kiemelkedő kreativitásukat – azáltal ugyanis, hogy mások helyzetébe tudják beleélni magukat és megpróbálják a társaik munkáját könnyebbé és örömtelibbé tenni, egyúttal több konstruktív ötletük is van, amelyek fejlesztik a szervezetüket. Bár a vizsgálat az amerikai hadseregben zajlott, nagyon izgalmas lenne megnézni, hogy ez érvényes-e más környezetben is, mint például az oktatásé vagy a kutatásé (azaz kik a legkreatívabb oktatók és kutatók).

lyesebbé vált a kurzus. Ezeknek a beszélgetéseknek a jelentős része fent van Ariely YouTube-csatornáján,⁷ így ha valaki nem tudná kivárni, hogy újra induljon a kurzus, érdemes azokat megnézni.

Hogyan is?

A kurzus tematikai tárgyalásán túl azt is fontos kihangsúlyozni, hogy ez egy különösen jól kidolgozott, pedagógiai szempontból megtervezett online tanfolyam. A MOOC kurzusaival kapcsolatban az a személyes élményem, hogy az embernek nagyon könnyen lankad a figyelme, hiszen nem egy másik emberi lényel van folyamatos interakcióban, hanem egy képernyőt néz, így kevesebb lehetősége van a bevonódásra. Ebben az esetben a kurzus kidolgozói (nem csupán Ariely, hanem a mögötte álló tanulás-módszertani és technikai csapat is) kifejezetten próbáltak erre figyelni, valahogy ellensúlyozni a képernyő generálta passzivitást. Sokszor volt az az érzésem, mintha letesztelték volna, hogy éppen megfelelő arányban legyen az előadásokban humor, „száraz tudományos tény”, sztorizás és ötletelés az eredmények alkalmazhatóságáról. Továbbá rengeteg teszt állt rendelkezésre a kurzusanyagokból és a feladott olvasmányokból, amelyek szórakoztató módon segítettek újraértelmezni és felidézni a legfontosabb részeket. Még ha többször töltjük is ki ezeket (amire lehetőséget ad a rendszer, ha nem vagyunk elégedettek az eredményünkkel), akkor sem jelennek meg újra ugyanazok a kérdések, ami azt jelenti, hogy egy igen jelentős kérdésbank áll a kurzus mögött.

Összességében a kurzus nem csupán tematikailag érdekesítő, hanem az újdonságnak ható MOOC-felépítésen túl számos pedagógiai innovációt is tartalmaz. Ha magát a tanfolyam struktúráját és megoldásait vesszük górcső alá, akkor rengeteget lehet belőle tanulni mind a tanulás-, mind a tanítástechnikáról, kurzusfelépítésről, amit az oktatók akár online, akár offline környezetben alkalmazhatnak.

Kinek ajánlom?

Gyakorlatilag mindenkinek ajánlom a kurzust, akit érdekel a viselkedés-gazdaságtan, a gazdaságpszichológia, a szociálpszichológia és ezek találkozásai a gazdasági viselkedés kutatásában. Sajnos a kurzushoz nincsenek magyar feliratok, így legalább egy középfokú angolnyelv-tudás szükséges ahhoz, hogy követni tudjuk az anyagot. Ezt megkönnyíti, hogy mindegyik előadás-hoz van angol felirat, amely letölthető, így újra tudjuk olvasni az előadások átíratát, ha valami

⁷ Lásd: <http://www.youtube.com/channel/UCalk0hv7LXubuHhe2uCLPnA/feed>, vagy a keresőbe beírva a 'Dan Ariely CAH youtube' szavakat, első találatként megkapjuk a csatornát.

első hallásra nem volt világos. Ajánlom emellett minden oktatónak, aki szeretne megnézni egy élvonalbeli, tartalmilag és pedagógiaiilag egyaránt nagyon jól felépített kurzust, amiből számos tanítástechnikai fogás és módszer vehető át a hallgatók figyelmének fenntartására. Ajánlom továbbá azok számára, akik e-tananyag-fejlesztésen dolgoznak, hiszen rengeteget lehet tanulni abból is, hogy hogyan épül fel a kurzus. Egyébként az online kurzusfejlesztéssel kapcsolatban is vannak online kurzusok, de erről majd egy másik alkalommal...

Hivatkozások

- Ariely, D. (2009a). *Are we in control of our own decisions?* TED-előadás. Letöltés helye: http://www.ted.com/talks/dan_ariely_asks_are_we_in_control_of_our_own_decisions/ és dátuma (2014. 07. 09).
- Ariely, D. (2009b). *Our buggy moral code.* TED-előadás. Letöltés helye: http://www.ted.com/talks/dan_ariely_on_our_buggy_moral_code/ és dátuma (2014. 07. 09).
- Ariely, D. (2010). *The upside of irrationality: The unexpected benefits of defying logic.* New York: Harper Collins.
- Ariely, D. (2011a). *Kiszámíthatóan irracionális.* Budapest: Gabo Kiadó.
- Ariely, D. (2011b). *Beware conflicts of interest.* TED-előadás. Letöltés helye: http://www.ted.com/talks/dan_ariely_beware_conflicts_of_interest/ és dátuma (2014. 07. 09).
- Ariely, D. (2012a). *The (honest) truth about dishonesty: How we lie to everyone – especially ourselves.* New York: HarperCollins.
- Ariely, D. (2012b). *What makes us feel good about our work?* TED-előadás. Letöltés helye: http://www.ted.com/talks/dan_ariely_what_makes_us_feel_good_about_our_work/ és dátuma (2014. 07. 09).
- Nyelv és Tudomány blog. (2012). *Mi az a MOOC?* Blogbejegyzés. Letöltés helye: <http://www.nyest.hu/hirek/mi-az-a-mooc/> és dátuma (2014. 07. 09).
- Thaler, R. H. – Sunstein, C. R. (2011). *Nudge. Jobb döntések egészségről, pénzről és boldogságról a pénzügyi válság után.* Budapest: Manager Könyvkiadó.